

David Joris

Waernunge || ende leer.|| ... ||

Rostock: Dietz, Ludwig, 1544

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1012606929>

Druck Freier Zugang

In Theol. unigeb.

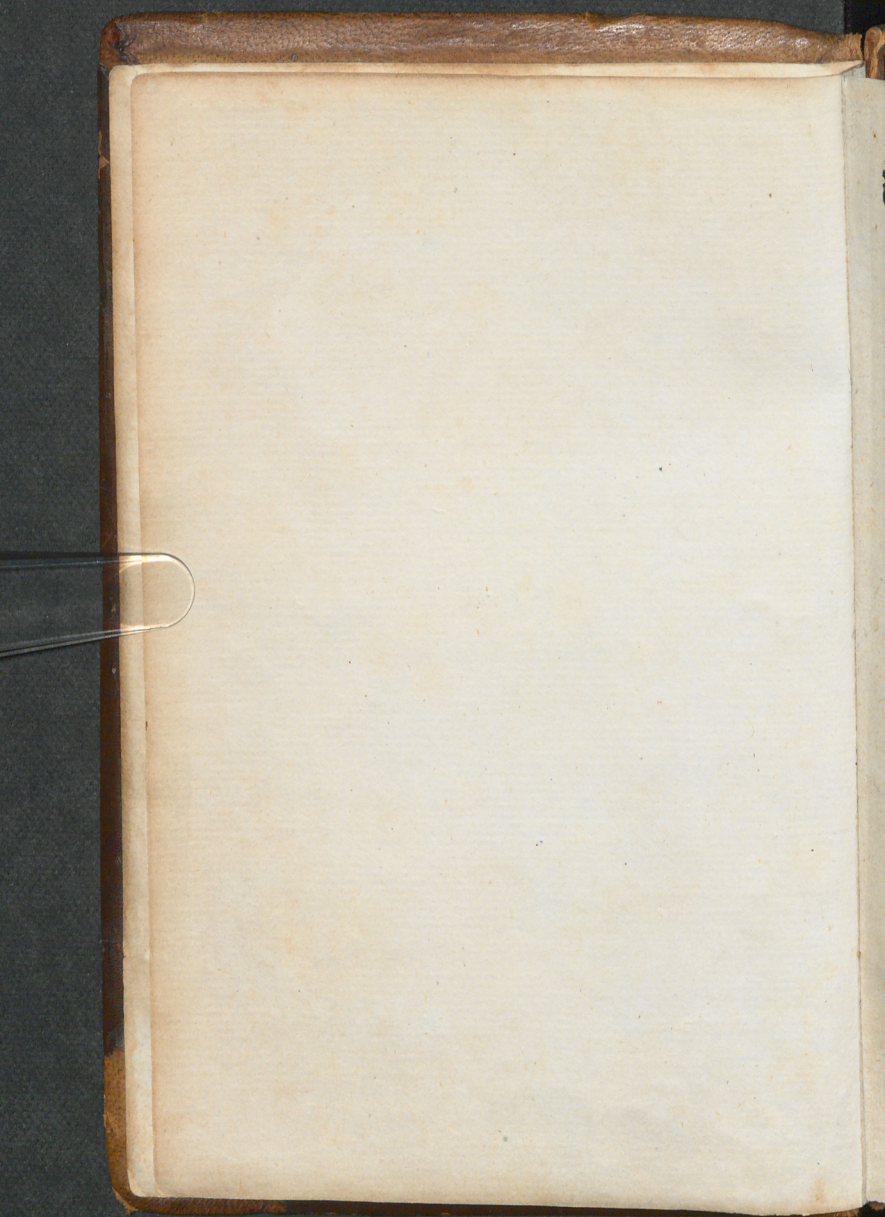
In diese ~~unigeb.~~
unigeb.

33

(M. 3107. O. 1-20.)

Rara

<R> F4-6554¹⁻²⁰

Waernunge ende leer.

Weest nuchteren en
 waect/ want v wederpartie/de
 Duuel/gaet ronts omme/als een grim
 mende Lieuwe en soecket welcken
 dat hy verslinden mach:den
 wederstaet sterckelijck
 inth gheloeue.
 1 Petri 5.

ij.

11
Bartm
1511

11
Bartm
1511

2

De **W**EERTE is met
ons ghelijck wy met hem sijn.
Saluyt alle die Gods ewige gerech-
theit lieuen ende de waerheit vanden he-
mel gelijck stemmen / dat ongheualste
goede Woort Christi mede en niet te-
gen sijn en willen. Dit sy v rot een yue-
re waere liefde ende dryuenden ghoden
Geest vol trouwen en waerheits uwer
lieffden alle geschreuen / kont ende kens
lijck / eer dattet ordel sich seluen
van desen beuindenden en
seen laet.

I Heemt waer.

Int ick van Gods ges-
naden voer v allen doer den
gerechten waeren Geest op-
geweckt sy een andiener der
heiligen int licht te sijn / der
haluen van uwer lieffden
alle die onder den seluigen
enigen Geest der waerheit beroepen ende wot
uerfoeren / van goede wille sijt / by der slippen
genoemen / eygentlyck gebeden ende begeert sy
aij dat ick

dat ick als een getrouwe wachter ende herder
der schaepen ouer een yeghelick jnt bysonder/
swyge die ganze cudde oeder versacmelinge/
een waeckende oogge oder toeseen solde hebben
Gelijck als mynē Godt my sulcks willich te dō
ne (jn allen wat ick kan oeder mach) .toebereit
gemaect heeft Siet soe wil ick v hyuden met
een stercke vaste waere stemme wt roepen ende
wānnen/verfondigen wat ick by mynen Vader
gehoort ende geseen hebbe/ Naemelijck/ dat or
del / dat onderscheit / dat Godt een Heere der
werlt voergenoemen heeft te bewysen tusschen
tschaep ende schaep kentnisse tegenen van die
gerechte ende ongerechten/ van schaepen ende
bocken/van de gesondene of ongesondene/ van
die goede oder quaede Engelen oder Duuelen
zē. Dat welck v mijn' beminde Broeders die
GHEER openbaeren sal doer sijn gherechte
Woorde ende Geest/ jnt licht te seen stellen om
te weten wie met Christo oder met Belial/ met
de waerheit oder loegen/ met de vyantsche bōse
mensch oder met Godt is / jn duisternisse oder
jnt licht wandelt/ te stichtē of wt te rōden te ver
deruen of te beteren / te genen of te nemē wt is:
Jae welck ter rechter dueren van vōren jnt licht
totter schaeps foeyen ingaet of van achter oder
ter syden arghent anders jnt doncker jnklimt
gelijck den dieff ende moorder/der sulcks om te
sielen doen moet. Van welcken Geest ende aart
die GHEER ons verlangs betuycht ende wil
len

len hoeden hefft / nu die gront ter rechter tijt
 ondeckt: op dat wy die sijn Woort geloouen en
 weerdelijck opnemen / die hy lieuet / niet en sol-
 den bed:oeogen / geschent off verleit werden.

Soe seet dan toe / want tsal al
 soe gheschieden / sich waerlijck beuyniden. Ick
 waerschouwe v alle mijn beminde Broeders /
 seet toe: Alle seg ick / die allene Gods eere ende
 prijs soeckt / den mensche der sonden versaeckt
 en te buyten gegaen / Christo vertrouut sijt / Siet
 toe / siet toe / geloofft geen mensch hy en sy ruich
 in die hant / geen vleisch te betrouwen is. Alle
 vleisch is hoy / alle menschen loegenachtich: der
 haluen suldy (die niet gelijck met dat hoy / on-
 der die loogen gaen en wilt) v ooren ende ogen
 nergents vort an meer toefceeren / dan alle uwe
 sinnekens begeuen alleen tot des **HEEREN**
 heilige Woort / dat v ende alle vleisch teghen /
 geen quaet gelidende is : Waerom het yewerls
 den van het quaet beschuldicht / van die quaets
 willigen / diet seluige gelijck gesint / mede ende
 niet tegen sijn / veruolcht / gehaet ende ghelaz-
 stert is. Daer an het sich seluen ende die daer
 met inwone namelick de ongerechte / elck in sijn
 woort / geest ende wesen oepenbaer maect: soe
 dat die mensch nae tgherechte ordel hem seluen
 wt sijn woort ende sin / gelijck een boom an die
 vruchten / bekent maect: want soe het herte is
 sal die mont spreekken / bysonder alst herte voll

a iij is. Soes

is. Hoewel ick weet dat die mensche oder Du-
uel sich onder t'schijn van duechden als een En-
gel des lichtes kan voer gheuen: met die mont
wel spreect daer therte verre af is. Mer siet, dan
spreect hy van sich seluen niet/ hoewel hy ghes-
ueinßdelyck spreect/ te bedriegen onder sulcken
goeden deeksel wt is/ deshaluen een middächs
Duel oick genoemt wert: die betuycht is opt
laeste als den subtylsten ende stolsten aart hers-
uoort te breecken. Voer welcken bedriechelicken
aart ende valschen Geest alleen de ghehoorsaes
mige goetwillige nederige oprechte herten (die
sich vanden gerechten Geest der eewyger waer-
heit laeten regieren ende die stemme Christi ges-
hoer geuen) sullen moegen bewaert ende daer
van gereddet werden: anders niemant.

Op dat/ iae niemant dan on-
schult met haerder onwetenheit macken solden
roepet die Gheest der wijsheit (die alle dingen
voerseeende bekenlijck is) tot v allen wt/ dat sich
elck voer sulcken aart ende Gheest / stem oeder
woort voerhoeden en wachten solden: want ick
weet dat die Geest wt gaet/ een proeue der heis-
ligen te doene/ de getrouwe herten des geloofs
inder liefden te oepenbaren. Iffer yemant van
v allen der sulcken sin/ aart ende affleydenden
Geest wedernaren is/ dat hy hem in ghelacten
off een bete van der Slangen wech hefft/ de see
op Christum ende foemint licht/ schaeme sijns
der

4

der dwaalinge te bekennen niet/ alst geschreuen
is. Gaet niet moerwillens jnt verderuen tegen **Ecclesi. 4.**
v seluen daer henen / O neen mijn lieue Broes
ders oeder susters: Doodet niet v seluen/ mer
feert weder ende leuet: Die noch vry is de danc
ke synen Godt: waecke en bidde op dat hy niet
jn die bekoeringe en valt: Die gy niet ontgaen
en sult/ sō gy dat Woort des **HEREN** niet
jn uwer herten op en neemt ende met gebeder
zielen lustwillich sijt te doen. Want off schoon
dijn huys al vanden Duuel (de Here des boos
sen arghen werlts) ghevrijet off daer wt ghe
dreuen waer / soe ghy niet dijn huys met dat
woort der fracht omset/ende de almachtige dat
niet en laet beheerschen/ soe sal die wederparty
der met soeuen arger duuelen wederkoemen en
dat huys innemen / hō schoon ghijt letterlijck
gemackt en doer v seluen wel bewart dunckt te
hebben. Neemtet ter herten mijn alderliefften.

Luystert nu op / niet nae een
letterlijcke oeder menschelijcke stemme / die opt
hoogste niet dan wetenheit ende goetduncken
heit dār wt tot sijn verderffenisse voert en bren
get/ mer nae des heiligen gerechtigten Geestes
stemme der waerheit / die met geen letterlijck
gehoor off gesichte des letters / noch met de wt
wendige Phariseusche wercken te vreden is/
onder welcken sich die olde sondelijcke boose vis
antsche mensch (miz hy jnwendich is) noch al
a iij voront

verontholden ende verberghen kan. Daerom
maect recht op: doet dijn inwendige ogen en
ooren nae dat inwendich/ heilich ende gheestes-
lijck is / oopen: Gaet dat letterlijcke wterlycke
woort met dat gesichte ende gehoor verby: dat
anders dat inwendighe leuendighe Woort
der fracht van v herte weert ende de eere Gods
nemet: hebr daer acht op. Ende wie v niet en
dryuet oder en raedet tot doodinghe des olden
mensches/ den verkeerden aart ende gheest der
menschen ghanz te buyten/ Christus aart ende
gheest der waerheit in tegaen/ die en ghelooft
niet. Off wie hem seluen oder v soeckt te pry-
sen off een mensch groot maect/ dan allene dat
woort der waerheit ende die daer mede eens
syn/ die en ontfangt oick niet. Siet voer v/ sol-
ken ingevinge/ geest oder woort is wten Suz-
uel ende kompt om te stelen/ te moorden watter
goets aarts ende leuendich in v begonnen is.
Wie niet en blijft by dat gode woort ende niet
en vesticht die leringe die onstraffelijck van my
ter rechter tijt wt ghegaen is / die heeft gheen
deel met my. Wie onder ons desen sin / gront/
leere en woort niet mede en stemmet oder vors-
dert / die is vanden ongerechten ende verkeers-
den vreenden aart verduruen ende dat huys
met sorgen schier in genoemen. Wie des tegen
is heeft den Gheest der waerheit niet lieff mer
in haet/ ende den sy Anathema Maharamma-
ta/ dat is/ veruloect doer hem seluen. Want
daer

5
daer en is geen saelicheit oder benedictie/ghes
sontheit/ leuen oder vrede dan jnt gōde Woor
des ewigen waerheits. Wie ouerst dat bemint
soeckt/ ende tsyne begeert af te staen/ sal daer in
ne al wat dat seluige is (al dinc) ontfanghen
jnder ewicheit. Ende siet die seluige sal die wār
schuwinge/berispinge en straffinge/ niet wey
geren/ swyge stoltelijck teghen sijn/ want sy bez
ter is/ al geschiedet oick jnt oepenbaer / dan de
lieffde die jnt heimelijck geschiet. Eick voerhoe
de hem voer heimelijcke liefde des vleisches off
lichaems/want sy berouet ende verhindert den
seluigen die lieffde Gods/den alleen therte des
menschen tōkompt. Wee den mensche de in sijn
sonden metter herten verhart bliufft/ off sich n
en wil beterē. Ick segt v Godt heuet sijn swērt
al gewet/ synen booge gespannen ende doot
lijck geschut daer op ghelecht/ v alle te treffen/
der hem werende tegen te staen ende witter her
ten te holdē als een viant beuondē wert. Drees
hem ick segt v/ ende geefft hem in uwe oncere
ende schande den prijs / die wren sijns ordels
sijn toe gekoemen.

Siet ick wil v naerstelijcken
in mijn ooggen hebben/ ende leren hoe gy leuen
moet/ op dat gy my behaecht/ secht die **RE**
RE Mer siet dan toe dat gy dat peert en myl
niet gelijck en wert/dwelck soe ment geen gebit
in den mont en lecht / anders synen voyaert by
ten wil. Psalm 32. a v Wi

e

Wie ouer synen Broeder die
wyl dongerechtigheit doemineert niet zelooſch
en is / dat is / Chriſtelijcke ſorge ouer tbinnens
ſte als well opt buytenſte heeſt / die en
wandelt niet naeder waerheit
ende die lieffde Gods is
niet in hem.

FINIS

Heemt Waer

**Hoort die des HEE
REN** Wet in uwer herten drā
get: gy die in Gods Woor/ die waer-
heit een verschrieken hebt: Dith
ghaet tot v allen wt. Nemet
ter herten Ick segt v.

Siet thoe / siet thoe / ick
waern v alle jonck ende olc
voerden besoecker / bedries
ger ende listicheit der Slan
gen: want die heb ick desen
morgen onder v luyden ge-
seen / Sathan bynnen my-
nen huysē regnerē: hy wandelt en̄ handelt vast
daegelicks onder den kñnderen Gods / daer sy
nen arbeit onder is / soeckende rust ende vrye
plaetze / daer hy dōrden gelooue in Christo van
Gods genaeden wt gedreuen is. Dan sijn bes
hendicheit / list ende bedroch is oepenbaer / sijn
moontdoecken ende blaesevuyr all ghemerckt /
sijn naersticheit wel bekent: hy en salder niet
haelen soe verde daer niet dat sijn is / tverders
en selfs niet en lieuet en̄ de doot niet en soekt.

**Wie van v onderlinge sijn an
slaegen**

slaegen ontkōmen/sijn bedroch bekennen wilt
die mercke op alle woorde ende gesichte/ op dōn
ende laeten dat dagelijcs vast by v aldaer omz
megaect. Bleine konst ist te kenne/met een half
oge te seē/waer dat men vijnden sal de geboes
ghen knyen / die opbōrende handen/ lust des
Geestes/toeluysterende ooren ende waeckende
simple ogen:een onschalck herte eñ dat woorde
der wijsheit. Sierttet in ende gy sulst beuīnden
dat gy by nae wtgegaen/onlustich totten ghes
hoor der waerheit geworden sijt : veel lieuer de
ydelheit ende lichtvaerdicheit hebt dan de rechte
uaerdicheit: ende noch durfdy v Christum bes
roemen ende van synen altaer genieten : Daer
niemant wērdich toe en is/by en sy heilich van
herten / goet van wille ende hemelsch van sin
nen / bereit metten voeten tot den dienst ende
geboeden Gods.

Duslange hebbe ick v ghele
den eñ gedult vermaent eñ geleert in alderley
wijsheit/gerechtigheit ende waerheit: alle trou
wicheyt by v ghedaen nae der waerheit/Gods
wille ende woorde geoepenbaert. Wie van v he
uet ter herten genoemen? wie hefft wt alsulckē
beleefftheit ende gerechtigheit/beleefftheit ende
gerechtigheit geleert? Wie isser soe redelijck eñ
bescheyden dat by dat met dancksegginge des
Vaeders opgenoemen/ als wel een menschelijc
ke geschenckynge met vollen wt gedruckten sin
nen des

7

nen des herten ouerdocht ende minlijcken op
genoemen oft ontfangen. Ey hoe lelijck ende
quaelijck staet dat/dat een mensche synē Schep
per Heere/Vaeder ende geuer off beholder des
leuens soe weynich / synen beroeuer ende vers
deruer soe voele acht. Liene waer sijn v sinnen
toegekomen dat gy soe walgende ende onduich
delijck geworden bist/ datstu dijn quaet lieuest/
dijn goet haetst/ v gruwelen laet van de v wel
ende tot alle goet spreckt / ende betrecken laet
van die v vleisch op eet als vnyr / dat is / een
vleischelijck woort / een menschelijcke reeden/
enen ydelen dootlijcken sin / een loegenachtige
tonge bedriechelijcke lyppen/ een mont der hels
len die tot sondigen gewent is. Hoe lange heb
dy v lust daer an? v ooggen ende oren daer toe?
Meenstu niet dat v dijn Godt verstoeten/v kan
delaer van haer placze beweghen sal/ naedien
ghy v dit niet en schaemt en soe lange Sathan
tegen v bewerden lāt/ dat huys sūnder stercke
niet alleen niet om en werpt / sonder selfs den
arbeydenden voet / spijst ende onderholt wes
der dynen Godt. Ende noch wildy by Godt
vrienschap/ deel jnt Rijke Gods hebben / die
wt dat rijcke des Dunels niet gescheiden sijt?
Tis waer du biste daer aff ghescheiden en hebt
Christo beloffte ghedaen/ trouwe toe ghesecht/
sonder niet gehouden:want gy laet v in sijn ver
soickinge bekoeren / in synen anloep betrecken
ende gy en draeget genen gerechten rouwe daer
ouer

sener / ghaet daegelijcks met sijn vianden des
Gheestes omme / die den Duuel hanthaeuen
ende segt noch niet: Dit is voerwaer quaelijcke
ghedaen. Hoe lange sullen dusdaenyge schaer
delijcke gedachten ende ydele bedriegingen by
v met wille blyuen? Wanneer wildy dat goede
getrouwe waere woorit waerachtich lieuen en
dat lögenachtige bedriechelijcke woorit haeten?
dat goede verkiesen en dat quaede verwerpen?
lieue siet doch op: laet vaeren v sotte geflap / v
ydele woorden en menschelike reden. Spreekt
deen den anderen die waerheit / tghoede ende
tquaede tot waerschouwinge wt / de in mynen
huysse bist ende ontfoemet den toorn Gods / de
otier alle wat sich tot ydelheit ghewent heeft /
seer woedelijck foemen sal. Hebt doch het oge
op den anderen ende doet alle boose weghen
van v. Laet by v Gods vrese vermeerderen / de
waerheit rijckelijck toenemen / die v Gods bes
roemt / ende gaet met wijsheit / niet met lachins
ge om. Nemet dat Rijcke Gods ende sijn ghes
rechticheit in en arbeidet nae der lieffden / stry
det voer Gods eere / soeckt dijns Heeren prijs
ende luyfert nae dat verstant des Gheestes.
Doet niet wat quaet is / mer alleen dat goede
want dat begoedyget. Het quaede dat maect
quaet / Zae oick wat niet al gheheel goet en is.
Soe haest v te ontvolieden dat ordel der hellen /
ghoede vruchten voert te brengen / want daer
toe sydy geplant V gy boemen en planten des
Heeren

Heeren. Siet voer v den bijl is anden boom gestelt / der gheen goede vruchten draecht sal aff ghehouwen / int vuyr gewurpen werden. Is dat duytsch off walsch ghy verstaet dat ymmer wel. Gelooff dy Godt soe verschriekt v daer in ende holt op. Holt op van ydelheit ende lichtz naerdicheit / van furioesheit ende menschelijcke behaegynghe. Behaegt elck uwen **HEERE** niet Belial / uwen gerechten man niet de vrent de / Siet voer v / merckt op alle watstu spreect / Fest / geen ydele reden sullē verby gaen : dan we uwe woorden suldy goet geordelt off als quaes verdoemt werden.

Maect nu alsoe / dat gy niet slaepende / soe de Heere komt / beuonden werts soe hy dy vriendelijck anspreckt niet vreemt en byst : soe hy floppet datstu hem opdoest ende niet inder nacht droncken / woest ende gebroocfen van sinnen bist / sonder als een wāachtich schaep van sijnder kudden dat de stemme sijns herders kennet en naeuolcht : Siet toe ick hebbe v gesecht. Daeromē siet voer v bedriecht v sels uen niet / Ick bin onschuldich uwer alle dwaeslynghe ende bloet. Als een waerachtich getrouwe herder ende wachter des Huyses Israhels opgeweckt heb ick mijn stemme ende hoorn laeten hoozen / geen moeyte gespaert op dat gy alle sult sijn bewaert : Want ick see den dach des Heeren andringen ende gelijk een dieff heime lijk toe

lijck toefoemen. Haest v/haest v/ en̄ genet den
Heere sijn eere in uwer schanden : brenckt hem
alle sterckte/loff ende prijs toe eer dant duyster
wert ende dijn voeten stoeten an die duyster ho
ge berghen/ die groete schaeduwen maec
fen / ouer all in den lichte sijn. Och
haest v af te leggen dijn verderf
fenisse en̄ dat flect des saes
licheits an te doen / de
wyle het tijt en̄ v
ghegunt

ys.

Wtghheghaen inth
Jaer 1544.

Register

1. van mennigerleyart des menschen vian
2. waarom die dot den Alden bitter gevalt den den jüngen
3. Strave ende ferre
4. Strave ende ferre
5. Strave ende ferre
6. watto die mensch van goedt geschapen is
7. vermaninge en seker, om het goet van Goedt te Cissen En Begeren
8. hodie mensch van Goedt gevalt en op wat mannier hie wederom to goedt te brengen
9. van dat vergaen en navolgen blieven en vergaen moet
10. stemlick gesproken so bena be com merde sielen
11. warning en ferre
12. En recht en Goetlick kind der tucht beide vor oet en jüng

13. van Godes en Des menschen
Kennis, samps harden. bejder
voert brengen
14. hoe hie sien moet die gebott
en overiecht over en Ander
rechtlick heben of bringen mach
15. vant Och sien art en Eigenschaps
16. Wie men voert en van herten
frouwen en bie den hant
nemen &
17. homen sich in desen gevarlickon
tiden inder weelt hebben
en dragen sall
18. en onder schiet te kennen die
vrom en onvrome &
19. van die ongerechte en ge-
rechte prädicanten
20. van dat rechte ware Sion
en jerusalem. en warhachtig
Bericht

vann maniger hrij art des mensche vanden
warom die doot den Alden bittend falt dan
den Jünggen

Araffe unde luer dat 1 ————— 3

Araffe unde luer dat 2 ————— 4

Araffe unde luer dat 3 ————— 5

war to an vni die mensche van G yschard
Jhs

ho die mensche van G yschallen ————— 6

van dat veygen an na volgen bliuen unde
veygen moet

tot den benamden veygen siken ————— 9

warwinge unde luer ————— 10

en recht en godlike kind knicht ————— 11

van Gb und des menschen Pentnis 13. leest

ho die sijn moet die gebot en onyge — 14

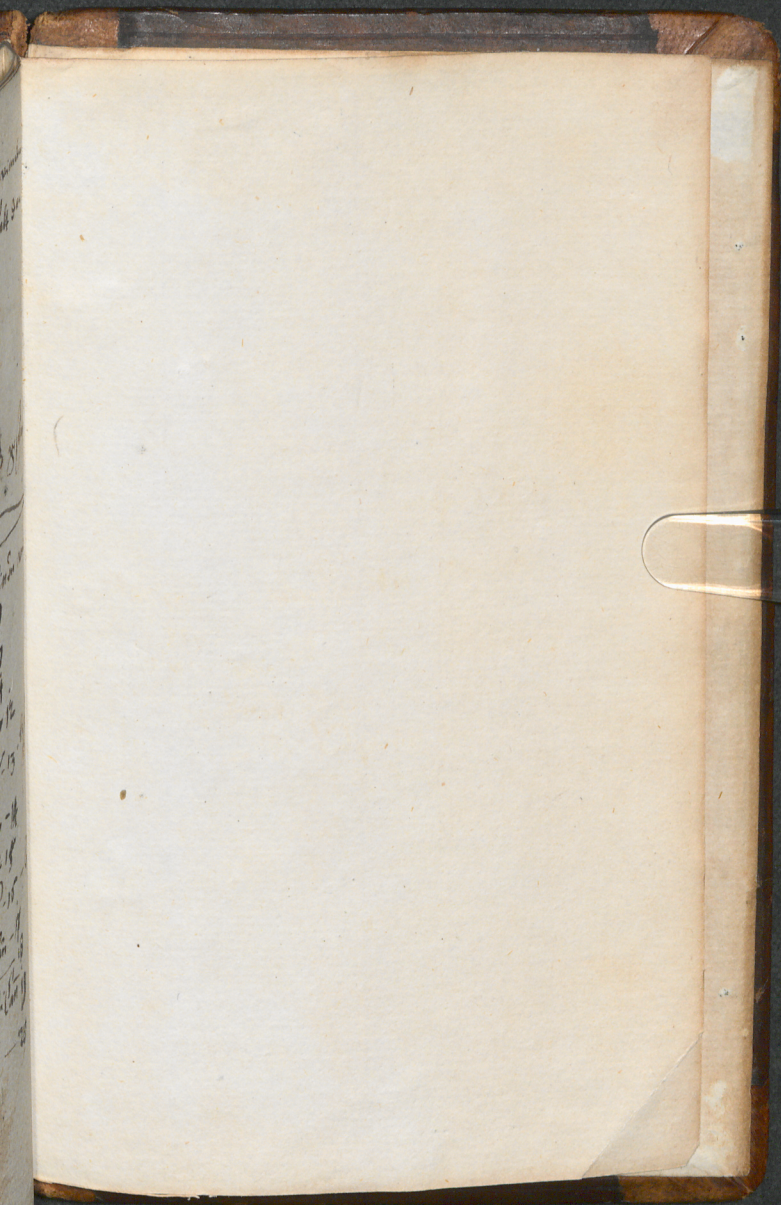
vant oye sijn out en ygesoffe 15

wie men vortan van garten bocher 15 — leest

ho men sijn tot die sijn tijden sijn 17

een aff sijnwinge
van die veygen en yge yge die van 18

vant rest sijn unde Jerusaleum — 20

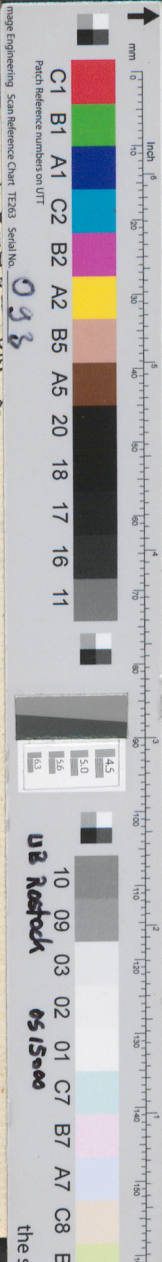

XX Tractate,
Rostock,
1539-1545.

Ff-

6554¹-20

Psalm
Zesai
Wien j
ende kl
sullende
sent wa
wt den
een mac
volck. **E**
Zesai.

nt oick inder hoochten der berghen/
n/ vruchtbaer ende swaer ghelaeden
at sijn geruisch / wie den Cederen op
/ sijn sal / die vanden windt beroert
soe salt toenemen ende wassen inden
ie dat gras opten velde.

er wort hier die Schrifftgeleerde gez
ter die Raetsbeer/ die een veruoegen
baer blyuen die meisters die de jonge
Daer en sult ghy niet seen een volck
nder dieper spraecken / off in hoeger
menschen / diemen niet verstaen en
een vreemder tonge/ diemen niet be
f vermercken kan/ als wel een rechte
raecke wten monde Gods inder waer
en jnt herte ende niet allene in de oren
naemelijck/ in Zion: Demen dan glo
chynende seen sal/ een hoofstade ont
rijlijcker scesten. Daer sullen dijn D
usaelem seen / die heerlijcke Woening
utte die nimmermeer en sall veruoert
ckt werden / als well voertijts ghes
want sy foemen sijn tot die rechte vol
entenisse des ewigen waerheits een
s Heilighen hemelschen verstants
aer gheen loogen off bed:och toe en
re inder ewicheit achter afstan mot.
erstaen by een kint ende man/ dat ten
te leyden ende wijs te maecten is/
wit ende wit swart: goet quaet ende
quaet